

УДК 65.012.4:[658.114+330.15]

I. О. Комарницький,
кандидат культурології, декан факультету готельно-ресторанного і туристичного бізнесу,
Київський національний університет культури і мистецтв

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ КРИЗИ

I. O. Komarnitskyy,
candidate of Cultural Studies, dean of hotel and restaurant and tourism business,
Kyiv National University of Culture and Arts

ESTIMATION OF PROSPECTS OF HOTEL INDUSTRY IN CRISIS

У статті визначено, що сьогодні підприємства сфери готельного господарства опинилися в умовах глибокої кризи, пов'язаної з військовим конфліктом на сході країни та рецесією фінансово-економічної системи. Питання державної підтримки та створення інноваційного механізму розвитку є на сьогодні актуальним стратегічним питанням. У розрізі означених проблем метою статті є окреслення стратегії розвитку підприємств готельного господарства в поточних і постконфліктних умовах. У процесі дослідження застосовувалися загальноприйняті методи вивчення: абстрактно-логічний, системного аналізу та економіко-математичного моделювання. За результатами проведеного аналізу досвіду формування інноваційних механізмів, зокрема "інноваційних крапок", визначено, що цей напрям вибудовує перспективи відновлення поряд з іншими галузями і готельний бізнес. Зазначено, що економіка України потерпає від неясного регулювання та демонструє неспроможність уряду керувати ситуацією в країні.

Подальшими перспективними дослідженнями є оцінка витрат на відновлення інфраструктури туризму у Донецькому та Луганському регіонах, а також визначення перспектив їхньої інвестиційної політики.

The article stipulates that today Enterprises of hotel industry found themselves in a deep crisis related to the military conflict in the east and the recession financial and economic system. State support and the creation of innovative mechanism is currently pressing strategic issues. In the context of the aforementioned problems defining the purpose of the article is an enterprise development strategy in the current hotel management and post-conflict situations. The study used accepted methods of study: abstract, logical, system analysis and economic-mathematical modeling. As a result of the experience gained from the formation of innovative mechanisms, including "innovative points" determined that this area is building recovery prospects along with other industries and hotel business. It is noted that Ukraine's economy suffers from poor management and demonstrates the government's inability to manage the situation in the country.

Further prospective research is to evaluate the cost to restore tourism infrastructure in Donetsk and Lugansk regions and perspectives of their investment policy.

Ключові слова: готельне господарство, стратегія, криза, інновації, "інноваційні крапки".

Key words: hospitality, strategy, crisis, innovation, "innovative point".

Постановка проблеми. Вітчизняна соціально-економічна система демонструє сьогодні дива виживання: на фоні провальних дипломатичних, фінансових та політичних дій вона спроможна працювати і продукувати певний економічний ефект. Але якщо виробничі підприємства задовольняють фізіологічні потреби, на яких споживачі особливо не зеконюють, сфера послуг — на межі виживання. Зокрема це стосується консалтингових, аутсорсингових та подібних послуг. Основними їхніми клієнтами виступають юридичні особи, які намагаються в цих кризових умовах оптимізувати витрати. Найвагоміші втрати переживає також готельно-ресторанний бізнес, адже споживачі заощаджують на відпочинку. А в'їзний туристичний потік "побойється" військових ризиків, тому невпинно скорочується. В свою чергу зниження реальних доходів населення України негативно впливає також і на внутрішній туризм, який також обмежується терористичними загрозами.

В цих умовах підприємствам готельного господарства важко здійснювати та прогнозувати діяльність, орієнтуватися на перспективні напрямки інвестування. Тому оцінка економічної доцільності здійснення готельного бізнесу та оцінка потенціалу до розвитку виступають на сьогодні актуальним стратегічним питанням. Особливо з точки зору соціальної ефективності та підтримки сфери державою.

В свою чергу, розчинення національної економіки у світовому ринку (глобалізація та інтеграція) породжують небезпеку закріплення за Україною ролі сировинного придатка і ринку збуту імпортованих товарів, а також, з дипломатичної точки зору, буферної зони. Для формування ефективної і суверенної структури економіки потрібен активний вплив держави, зокрема розроблення та реалізація програми структурної перебудови. Основними важелями відповідної структурної політики повинні стати інвестиційні пріоритети. Саме завдяки якісним цільовим інвестиційним інструментам під силу підняти економіку в цілому і окремі галузі, зокрема готельний бізнес, який здатен при сприятливих умовах мати потужний капіталоутворюючий ефект.

Таким чином, актуальність обраної теми визначається можливістю готельного бізнесу приймати активну участь у реанімації економіки і відновленні її привабливості для інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями інноваційних механізмів цікавилися багато вітчизняних та іноземних науковців. Так, концепція структурної перебудови, що визнає необхідність активного впливу держави на формування перспективної структури через стимулювання і підтримку "крапок росту" розроблена Найдюновим В.С. [1] і розвинута Махмудовим А. Г. [2]. Вона припускає, що стратегія селективного стимулювання "крапок росту" могла б стати одним з методів пожевлення економіки за допомогою локальних інвестиційних ін'єкцій. Інноваційною політикою в сфері готельно-ресторанного бізнесу займалась Борисова О.В. [3]. Пропозиції та моделі формування інвестиційної політики підприємств готельного господарства є в доробку Бовш Л.А. [4]. Проте наукові розробки, в основному, стосуються звичних для України кризових умов фінансово-економічного характеру. В нових небачених донині політичних умовах вимоги до розробки механізму відновлення посилюються і набувають нового змісту і завдань.

Мета статті (постановка завдання). У розрізі освітлених проблем метою статті є окреслення стратегії розвитку підприємств готельного господарства в поточних і постконфліктних умовах. Для виконання цих завдань автором поставлено до вирішення наступні завдання:

- проаналізувати існуючий досвід впровадження "інноваційних крапок";
- оцінити макроекономічні умови функціонування готельного господарства;
- визначити перспективи впровадження інноваційних умов для розвитку зазначеної сфери діяльності.

Виклад основного матеріалу. Економіка України сьогодні розвивається за песимістичним сценарієм. Так, за даними Держкомстату, спад ВВП в першому кварталі 2014 р. в порівнянні з відповідним кварталом 2013 р. (у постійних цінах 2007 року) склав 5,3% [5]. За прогнозом Мінекономрозвитку у 2015 р. передбачається спад на 6,5% [6]. Соціально-економічним фоном цього показника є посилення ризиків зовнішнього рефінансування, невизначеність щодо обсягів і термінів міжнародної фінансової допомоги, зростання витрат на військові потреби (близько 5% ВВП), соціально-економічне знесення населення. Крім того, шкода, завдана житловим локаціям, інфраструктурі та виробництву Донецького і Луганського регіонів, зростання соціальних виплат учасникам АТО та постраждалим від конфлікту, стримуватимуть зростання у 2015 році, результатом чого, на нашу думку, стане тривалий економічний спад і затяжна рецесія.

Очікувати допомоги інших країн, на нашу думку не варто. Відтворення економічної інфраструктури стане основною проблемою, що потребуватиме посиленої уваги держави і значних коштів. Україна, звичайно, пов'язана з багатьма іншими країнами, в тому числі туристичними потоками. Тому на інвестиції розраховувати варто, адже вітчизняні ресурси є привабливими для власників капіталу. Сьогодні ж геополітична напруга навколо України «вимиває» близько 7 процентних пунктів із загального показника зростання економік країн-партнерів України [7], що демонструє негативні очікування інвесторів навіть щодо перспективних європейських країн.

Оцінюючи результати господарської діяльності суб'єктів готельного господарства, слід зазначити, що обсяг наданих послуг на початок 2014 р. склав 30322,4 млн. грн., в тому числі юридичними особами – 16726, 9 млн. грн., або 0,4% від загального обсягу реалізованої в економіці України продукції; фізичними особами-підприємцями – 13595, 5 млн. грн., або 4,8%. Завантаженість готелів склала близько 35% [6]. Таким чином, вітчизняний ринок готельних послуг гостро реагує на кризові явища і несе збитки. Крім того, створена до Євро-2012 інфраструктура не використовується повною мірою, а в Донецьку, зокрема, повністю зруйнована.

В світлі цих макроекономічних тенденцій, які негативно впливають на кредитний та інвестиційний рейтинг України на геополітичному просторі, спробуємо винайти позитивні явища та потенційні можливості реанімації української економіки за короткий період часу по закінченню військового протистояння.

Отже, Україна має вигідне геополітичне становище: знаходиться на перетині транспортних коридорів між Європою та Азією. Тому потрібно спрямувати кошти на створення належної інфраструктури, і, зокрема, переглянути якість дорожнього покриття. Гроші на це можна віднайти під випуск ОБДП, які будуть погашатися за рахунок транспортного збору з перевізників.

Крім того, Україна володіє значними природними ресурсами, що видобуваються з використанням застарілих неефективних технологій (наприклад, вугілля), або погано освоєні та розроблені через брак коштів. На нашу думку потрібно надати право спільного підприємництва в цій сфері з правом розпорядження видобутком та вільного ціноутворення. Ми володіємо такими корисними копалинами, як торф, газ та нафта, золото, сірководень, сіль, вапно, залізна руда тощо. А найголовніші ресурси, які визначають спеціалізацію країни на світовому ринку, – це родючі ґрунти та рекреаційні ресурси. Таким чином, оцінюючи інвестиційний потенціал, зосередимось на стратегічних макроекономічних напрямках: агропромисловому комплексі, туризмі, металургійному комплексі.

Сільське господарство варто тримати під особливою увагою держави на законодавчому рівні та реалізацією державних програм підтримки. Адже, як показують світові тенденції, головною проблемою людства стане забезпечення якісними продуктами харчування та питною водою. Тому потрібно здійснити обробку сільськогосподарських угідь на вищому науково-технічному рівні з правильною організацією праці. Слід зазначити, що крім великої родючості земель, важливим фактором інвестиційної привабливості є низький ризик втрати урожаю через стихійні лиха. Крім сільськогосподарського використання, ще одним напрямком використання місць є зелений туризм, що має здатність оживити депресійні сільські місцевості.

Щодо металургійного комплексу, падіння попиту на внутрішньому та світовому ринку, що є причиною в основному скорочення обсягів будівництва та закриття підприємств-споживачів в США, змусило скоротити обсяги виробництва в цілому на 4%, а на деяких виробництвах (комбінат ім. Ілліча) на 50%. За прогнозами експертів цей показник може сягнути 20% і більше [8]. В нових умовах на цю галузь буде покладено нове завдання — забезпечити військових зброєю та захисною технікою, що потім можна перетворити при науково-інноваційному підході на експортну сферу.

Чекати поліпшення економічних показників підприємств туризму та готельного господарства не варто. Адже левовою часткою фінансових успіхів залежить від інтенсивності інвестування. А, як було зазначено вище, макроекономічна ситуація не сприяє інвестиційній привабливості підприємств України, що знаходяться під загрозою фізичної ліквідації внаслідок військової агресії. Крім того, вартість п'ятизіркових готелів в Україні набагато вища, ніж у Європі, а 2-3-х зіркові дорожчі десь на 20-30%, а прибутковість теж вища [9], що теж не є сприятливим фактором вливання інвестицій.

Таким чином, одним із шансів для вітчизняної економіки є застосування інноваційних механізмів організації бізнесу, а саме згадати про технологічні парки, вільні економічні зони та пріоритетні території розвитку. Так, з прийняттям Закону України "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків" від 16.11.1999 № 991-XIV були створені умови для формування і розвитку інноваційних "крапок росту". У ньому були передбачені пільги з податку на прибуток, ПДВ, умов здійснення імпорتنних і експортних операцій. При цьому, з одного боку, передбачені умови стимулювання розвитку інноваційного потенціалу підприємств-учасників технопарку шляхом створення спеціальних рахунків. На них концентрувалося 50% від сум податку на прибуток і ПДВ, що утворюється при реалізації інноваційних проектів. Акумуляованим таким способом фінансові ресурси підприємства могли використовувати на наукову і науково-технічну діяльність. З іншого боку, створені умови для концентрації коштів у технопарках, що формуються за рахунок перерахувань 50%, що залишилися від сум податку на прибуток і ПДВ від реалізації інноваційних проектів. Ці кошти технопарки могли використовувати для фінансування власних проектів.

Важливим аспектом, що відрізняє умови реалізації проектів технологічних парків від раніше існуючих форм особливого режиму оподаткування, до яких можна віднести вільні економічні зони (ВЕЗ) і території пріоритетного розвитку (ТПР), є обмеження на суму інвестицій. Якщо в проєктах ВЕЗ і ТПР мінімальна сума інвестицій складала 1 мільйон доларів, то для проектів технопарку передбачено обмеження у випадку створення спільного підприємства [1] на суму: для резидентів України - 50 тисяч доларів, а для нерезидентів - 100 тисяч доларів. Це дуже істотна умова. Адже, як показує світова практика, близько 70% інновацій створюються в малих і середніх компаніях. Таким чином, можна констатувати, що технопарки дозволяють створювати центри інноваційного підприємництва, що у [2] розглядаються як інноваційні "крапки росту" економіки. Це є важливим напрямком оновлення економіки і приваблення фінансових ресурсів в русло її розвитку, в окремі галузі. Зокрема в туризм та його матеріально-технічну базу — готельне господарство. Після завершення конфлікту на сході постраждали території могли б стати такими інноваційними локаціями, а за рахунок створення туристичної атракції в цих кластерах швидко створити належну інфраструктуру, яка допоможе поступово реанімувати традиційні галузі.

Для створення цілісної концепції становлення і розвитку інноваційних центрів необхідно досліджувати питання стратегічного менеджменту їхньої діяльності.

Основні елементи стратегічного менеджменту включають:
формування місці окремого туристичного кластеру та бізнесу зокрема,
постановку цілей,
визначення стратегії їхнього досягнення.
У місці повинні бути зафіксовані такі моменти:
цільовий ринок бізнесу (групи споживачів),
запити споживачів,
використовувати технології і виконувати функції.

Як альтернативу, можна запропонувати створення в регіонах, охоплених АТО, офшорні зони. Практика показує доцільність існування таких фінансових технологій з позиції спрощення створення бізнесу і оптимізації податків, що дасть можливість створювати нові робочі місця, а значить зняти соціальну напругу у суспільстві, відновити споживчі можливості вітчизняного сукупного попиту.

Таким чином, на нашу думку, держава повинна спрямувати свої зусилля в таких напрямках:

регулювання курсу національної валюти дієвими методами грошової політики. Поки що коливання курсу відбувалось внаслідок встановлення попиту на валюту і маніпулюванням ним при торгах на міжвалютній біржі та під впливом виділення чергового траншу МВФ. Як відмічають експерти, така політика завідомо кризоутворююча;

проведення пенсійної реформи зі створенням системи накопичення. Це створить передумови для розвитку фондового ринку, адже створюються значні інвестиції, які існуючий ринок освіти неспроможний через малу потужність (загальна сума пропонуємих в ПФТС акцій складає 15,5 млрд. грн., ОБДП випущено на 8 млрд. грн., а облігацій підприємств-резидентів – на 54 млрд. грн.). Таким чином складність інвестування полягає в тому, що через малий розмір ринку, а значить через його низьку ліквідність, намітити стратегію виходу інвесторам дуже важко, тобто акції продати нелегко;

нівелювати значний інфляційний ризик номінальною доходністю. Інфляція тримається на рівні 30%, в той час як доходність звичайних корпоративних облігацій складає не більше 20%, а державних – ще менше. Інвестори намагаються вкласти свій капітал в компанії, здатні змінювати свій дохід з урахуванням інфляції. Тому держава повинна не намагатися переконати інвесторів прийняти ризик, а взяти його на себе;

створити закритий фонд для випуску глобальних депозитарних розписок, що вирішить проблему розміщення коштів, в тому числі пенсійних внесків, і контролю за відтоком капіталу;

створення системи державних гарантій інвесторів та спрощення системи реалізації інвестиційних проектів.

Ці рецепти відомі давно, проте наукова думка нівелюється практикою законотворення і тому економіка продовжує лишатися кризовою. А сьогодні під тиском військових дій та втрат територій АР Крим набуває рис катастрофічного шоку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Кожна країна повинна знайти свій шлях по виходу з кризи. У випадку України, яка має значний внутрішній і зовнішній борг і не бере достатньої мірою політичні і економічні зобов'язання щодо підтримки реального сектору, зокрема туризму і готельного господарства, цей рецепт повинен бути мінімально витратний, але максимально ефективним і мати сильний політичний базис.

Державою в даній ситуації виявила себе недієвим пасивним механізмом: реформи недієві, майже не впроваджуються регулятивні заходи, політична нестабільність збільшує ризик інвестицій, які так необхідні економіці. Постійні програші на дипломатичному фронті, відсторонення від змін у політико-соціальної системі, поглиблення корупції і безвідповідальність уряду за результати рішень є причинами небажання влади до змін. Підприємницькі структури опинились в скрутній ситуації через призупинення кредитування, що спричинило масові банкрутства.

Таким чином, у роботі показано, що стійкий розвиток економіки України можливий завдяки вибору інноваційного шляху розвитку через створення і стимулювання інноваційних "крапок росту" та офшорної зони. Передумови для реалізації пропонуваної концепції на макrorівні полягають в створенні особливих умов оподаткування технологічних парків, які мають стратегічне значення. Альтернативного вектору дій для уряду при відновленні окупованих територій допоки немає.

Подальшими перспективними дослідженнями є оцінка вигод та перспектив як для макроекономічної системи, так і окремих суб'єктів господарювання від впровадження пільгових інвестиційних і податкових умов для окремих територій, варіантами яких є технопарки, території пріоритетного розвитку та офшорні зони, а також визначення їхньої інвестиційної привабливості.

Список літератури.

1. Найдьонов В. С. Як України вирватися із занепаду / В. С. Найдьонов // Формування ринкових відносин в Україні. - 2012. - № 9. - С. 22-26. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/fruv_2012_9_7.pdf.

2. Махмудов А. Г. Инвестиционная политика и управление: Монография. – Донецк: "Донбасс", 2000.-592 с.

3. Борисова О.В., Яцун Л. М., Інноваційна політика на підприємствах ресторанного господарства / Л. М. Яцун, О. В. Борисова. Стратегічні напрямки розвитку підприємств харчових виробництв, ресторанного господарства і торгівлі //Матеріали Міжнар. наук. - прак. конф. (Харків, 19 листопада 2008 р.). – Харків : ХДУХТ, 2008.– Ч. 2. – С. 265–266.
4. Бовш Л.А., Карсекін В.І. Інвестиційна політика в готельному бізнесі: проблеми теорії і практики [текст]: монографія / В.І. Карсекін, Л.А. Бовш. – Харків: ХДУХТ, 2010. – 518 с.
5. Статистичні дані економіки країни [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
6. Основні макроекономічні і соціального розвитку України на 2015 рік за прогнозами Мінекономрозвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://govuadocs.com.ua/docs/124/index-19195-3.html>.
7. Світовий банк: економіка України впала на 5% [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/news/1372842-svitovij-bank-ekonomika-ukrayini-vpade-na-5>.
8. Софи Ламброскини. Новые инструменты для рынков капитала Украины // Инвестгазета - 09. – 15.02.2009 – с. 56-57.
9. Інвестиційний клімат в Україні змушує готельний бізнес йти до Європи [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2013_07_05/nvestic-inij-kl-mat-v-Ukra-n-zmushu-gotelnij-b-znes-jti-do-vrope-ekspert/

References.

1. Naidonov, V. S. (2012), "Yak Ukraini vyrvatysia iz zanepadu", Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, vol. 9, pp. 22-26, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/frvu_2012_9_7.pdf.
2. Mahmudov, A. G. (2000), *Investicionnaja politika i upravlenie* [Investment policy and management], "Donbass", Doneck, Ukraine, p.592.
3. Borysova, O.V. and Yatsun, L. M. (2008), "Innovatsiina polityka na pidpriemstvakh restorannoho hospodarstva", *Stratehichni napriamky rozvytku pidpriemstv kharchovykh vyrobnystv, restorannoho hospodarstva i torhivli* //Матеріали Міжнар. наук. - прак. конф. (Харків, 19.11.2008), Part. 2, KhDUKhT, Kharkiv, Ukraine, pp. 265–266.
4. Bovsh, L.A. and Karsekin, V.I. (2010), *Investytsiina polityka v hotelnomu biznesi: problemy teorii i praktyky* [Investment policy in the hospitality industry: problems of theory and practice], KhDUKhT, Kharkiv, Ukraine, p.518.
5. Statystychni dani ekonomiky krainy, [Online], available at: <http://ukrstat.gov.ua/>.
6. Osnovni makropokaznyky ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy na 2015 rik za prohnnozamy Minekonomrozvytku, [Online], available at: <http://govuadocs.com.ua/docs/124/index-19195-3.html>.
7. Svitovyi bank: ekonomika Ukrainy vpade na 5%, [Online], available at: <http://forbes.ua/ua/news/1372842-svitovij-bank-ekonomika-ukrayini-vpade-na-5>.
8. Sofi Lambroskiny (2009), "Novye instrumenty dlja rynkov kapitala Ukrainy", *Investgazeta*, vol. 09, 15.02.2009, pp. 56-57.
9. Investytsiinyi klimat v Ukraini zmushuie hotelnyi biznes yty do Yevropy, [Online], available at: http://newsradio.com.ua/2013_07_05/nvestic-inij-kl-mat-v-Ukra-n-zmushu-gotelnij-b-znes-jti-do-vrope-ekspert/

Стаття надійшла до редакції 20.05.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"